

Шинкевич Д. Готовність сучасних учителів до формування підприємницької компетентності молодших школярів як педагогічна проблема. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2025. Том 13, № 4. С. 99-104. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i4-014>.

Shynkevych D. Hotovnist suchasnykh uchyteliv do formuvannya pidpriemnytskoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv yak pedahohichna problema [Readiness of modern teachers to form the entrepreneurial competence of younger school students as a pedagogical problem]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka - Education. Innovation. Practice*, 2025. Vol. 13, No 4. S. 99-104. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i4-014>.

DOI: 10.31110/2616-650X-vol13i4-014

Денис ШИНКЕВИЧ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

<https://orcid.org/0009-0005-6789-4189>

shinkevichd@icloud.com

ГОТОВНІСТЬ СУЧАСНИХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Стаття присвячена розгляду проблеми професійної готовності сучасного педагога до формування підприємницької компетентності молодших школярів в умовах нової української школи. З'ясовано сутність поняття «ключові компетентності» та визначено, що однією із таких компетентностей особистості є підприємницька компетентність, формування якої набуває особливої актуальності з огляду на стрімкі соціально-економічні зміни.

Підприємницька компетентність розглядається як складова загальної компетентності особистості, що включає в себе економічні знання, підприємницьку свідомість та підприємницьке мислення, а також характеризується ініціативністю та підприємливістю – провідними рисами конкурентоздатного працівника, що дозволяють успішно та ефективно вирішувати поставлені завдання діяльності. Встановлено, що підґрунтям формування підприємницької компетентності є економічна (фінансова) грамотність, основи якої закладаються саме в початковій школі, тому педагог початкової освіти має відзначитися високим рівнем готовності до реалізації завдань економічної освіти учнів.

У статті готовність учителя до професійної діяльності, зокрема до здійснення економічної освіти молодших школярів, трактується як особистісне утворення, що передбачає сукупність професійних та економічних знань, умінь, навичок, стійких внутрішніх мотивів до реалізації завдань економічної освіти, та включає в себе наполегливість, підприємницьку самосвідомість, ініціативність, фінансову грамотність, підприємницьке мислення та здатність генерувати інноваційні підприємницькі ідеї. Охарактеризовано компоненти готовності сучасного вчителя до формування підприємницької компетентності молодших школярів, а саме: ціннісно-мотиваційний, змістовий, процесуальний, творчий. Здійснено аналіз рівневої підготовки педагогів до здійснення економічної освіти учнів в умовах нової української школи, зокрема, виділено такі рівні готовності: нормативно-репродуктивний, адаптивно-перетворювальний, творчо-пошуковий.

Ключові слова: професійна готовність педагога; компоненти готовності сучасного вчителя; професійна діяльність; нова українська школа; ключові компетентності; підприємницька компетентність; економічна грамотність.

Denys SHYNKEVYCH

Poltava national university pedagogical university named after V. G. Korolenko, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0005-6789-4189>

shinkevichd@icloud.com

READINESS OF MODERN TEACHERS TO FORM THE ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Abstract. The article is devoted to the consideration of the problem of the professional readiness of a modern teacher for the formation of entrepreneurial competence of younger schoolchildren in the conditions of the new Ukrainian school. The essence of the concept of «key competences» has been clarified and it has been determined that one of such competences of an individual is entrepreneurial competence, the formation of which is gaining special relevance in view of rapid socio-economic changes.

Entrepreneurial competence is considered as a component of the general competence of a person, which includes economic knowledge, entrepreneurial awareness and entrepreneurial thinking, and is also characterized by initiative and entrepreneurship - the leading features of a competitive employee, which allow successfully and effectively solving the tasks of activity. It has been established that the basis for the formation of entrepreneurial competence is economic (financial) literacy, the foundations of which are laid in primary school, therefore the primary education teacher should be distinguished by a high level of readiness for the implementation of the tasks of economic education of students.

In the article, the teacher's readiness for professional activity, in particular for the implementation of economic education of junior schoolchildren, is interpreted as a personal formation that involves a set of professional and economic knowledge, skills, abilities, stable internal motives for the implementation of the tasks of economic education, and includes perseverance, entrepreneurial self-awareness, initiative, financial literacy, entrepreneurial thinking and the ability to generate innovative entrepreneurial ideas. The components of the readiness of a modern teacher for the formation of entrepreneurial competence of junior schoolchildren are characterized, namely: value-motivational, content-based, procedural, creative. An analysis of the level of preparation of teachers for the implementation of economic education of students in the conditions of the new Ukrainian school is carried out, in particular, the following levels of readiness are identified: normative-reproductive, adaptive-transformative, creative-search.

Keywords: professional readiness of the teacher; components of the readiness of the modern teacher; professional activity; new Ukrainian school; key competences; entrepreneurial competence; economic literacy.

Постановка проблеми. Сучасна особистість, яка прагне бути конкурентоздатною та відзначитися ефективністю професійної діяльності, має володіти ключовими компетентностями,

кожна з яких становить собою синтез знань, умінь, навичок, способів мислення, особистих якостей, необхідних для успішної самореалізації протягом життя. О. Гончарук [5] вбачає у ключовій компетентності особистості структурований комплекс її якостей, що забезпечує активну участь людини у різних життєвих сферах діяльності та дозволяє ефективно користуватися здобутими знаннями. У Державному стандарті початкової освіти [6] зазначено, що однією із ключових компетентностей молодшого школяра є підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають «ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень».

Врахувавши те, що підґрунтя підприємницької компетентності особистості починає закладатися саме на етапі початкової школи, а також взявши до уваги стрімкі соціально-економічні та освітні зміни, модернізацію нової української школи, євроінтеграцію, складні умови побудови і розвитку українського бізнесу та інші виклики суспільства, можемо підкреслити особливу актуальність проблеми готовності сучасного вчителя до розвитку підприємницької компетентності учнів з метою подальшого здійснення успішної підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Компетентнісний підхід до розвитку сучасної особистості досліджували Н. Бібік, С. Бондар, Л. Ващенко, С. Гончаренко, Г. Назаренко, О. Пометун, С. Прищеп, О. Савченко, В. Ягупов та інші. Так, С. Прищеп [8] відзначає вирішальну роль та особливу актуальність компетентнісного підходу в сучасній освіті з огляду на можливості застосувати теоретичні знання у практичній діяльності, що забезпечується саме завдяки організації компетентнісного навчання.

Проблемі формування підприємницької компетентності присвячено праці: Л. Барни, Т. Завгородньої, О. Кравчини, Г. Назаренко, О. Ліскович, Х. Похилої, О. Шеліган (особливості розвитку підприємницької компетентності учнів); В. Бондара, Т. Гільберг, С. Тарнавської (сутність та структура підприємницької компетентності особистості); О. Варецької, О. Лосевої (формування підприємницької компетентності молодших школярів); Т. Бортнюк, О. Гончарук (формування підприємницької компетентності майбутнього вчителя початкової школи). Цікавою видається думка Л. Барни та Х. Похилої, [1] на думку яких, підприємницька компетентність є метапредметною – такою, що може формуватися засобами усіх навчальних предметів, що підвищує ефективність її формування, а також подальшої соціалізації та професійного саморозвитку особистості. Відтак професійна готовність вчителя до формування підприємницької компетентності молодших школярів має розглядатися різнобічно та ґрунтовно, на чому наголошує у своїх роботах О. Гончарук, [5] за твердженнями якої підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування ключових компетентностей молодших школярів є складним процесом, що включає в себе не тільки оволодіння системними професійними, психолого-педагогічними та методичними знаннями, але й практичними вміннями.

Питання професійної готовності педагога висвітлено у роботах Н. Бахмат, І. Бех, О. Гончарук, О. Довгань, І. Зязюн, К. Пасько, Т. Семенюк, Ю. Шевченко тощо. За переконаннями Н. Бахмат та О. Довгань, [2] професійна готовність вчителя зумовлена насамперед його особистісними характеристиками: мотиваційною спрямованістю на педагогічну діяльність, чуттєво-емоційною сферою, реакціями, переконаннями, емпатією тощо. Значний інтерес викликає науковий доробок Л. Барни, Г. Ковтун, О. Макарук, які висвітлювали тему готовності вчителя початкових класів до формування підприємницької компетентності учнів. О. Макарук при структуруванні поняття «готовність майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів» визначила його як «стійку особистісно-професійну характеристику, що ґрунтується на усвідомленій підприємницькій активності та є результатом підготовки». [7] Проте, на наш погляд, погляди науковців на структуру та рівні готовності педагога до формування підприємницької компетентності молодших школярів є неоднозначними, тому зазначена тематика потребує деталізації.

Мета дослідження – здійснити науково-педагогічний аналіз проблеми професійної готовності сучасних учителів до формування підприємницької компетентності молодших школярів, розглянути зміст, структуру та особливості педагогічної готовності.

Методи дослідження. Основними методами дослідження стали методи теоретичного аналізу, систематизації, порівняння різних поглядів на досліджувану проблему, узагальнення даних науково-педагогічної літератури та інших інформаційних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування нової української школи ґрунтується на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підходах, спрямованих на всебічний розвиток повноцінної особистості, максимального розкриття її внутрішнього потенціалу й творчих здібностей, формування компетентності як універсальної здатності людини, що включає в себе не тільки знання, а й особистий досвід та услачені ціннісні орієнтації. Сучасні умови розбудови українського підприємництва та розвитку виробничої сфери роблять підприємницьку компетентність життєво необхідною характеристикою для здійснення успішної діяльності та виконання вимог

конкурентоспроможності. Важливим стає здатність до підприємництва – тобто *підприємливість* як провідна риса особистості, що дозволяє їй успішно та ефективно здійснювати діяльність, а також знаходити вигідні можливості та продукувати інноваційні ідеї. Вагоме місце підприємницької компетентності у структурі сучасної особистості підтверджує науковиця С. Прищепа [8], на думку якої, цілеспрямований розвиток підприємницької компетентності забезпечить формування самостійної, вмотивованої, мобільної особистості, готової до ризику, інновацій і вдосконалення умов свого життя та соціуму загалом.

Як було зазначено, підприємницька компетентність є однією із ключових компетентностей особистості, формування якої активізується у молодшому шкільному віці та становить основу для подальшої економічної освіти. В. Бондар [3] дефінує поняття «*підприємницька компетентність*» як здатність особи до: співвідношення власних економічних інтересів з наявними матеріальними, трудовими і природними ресурсами й інтересами інших людей та соціуму; активної індивідуальної чи колективної діяльності; своєчасної адаптації до нових економічних потреб; ухвалення економічно обґрунтованих рішень; планування та прогнозування діяльності, аналізу і коригування її результатів. *Підприємницька компетентність*, за нашими переконаннями, є як компетентністю підприємливості, що охоплює вміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя для виконання власних та суспільно значимих цілей; споживацькі фінансові вміння; здатність ухвалювати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо. На думку Л. Барни та Х. Похилої, [1] *підприємницька компетентність* – це «інтегральна здатність людини, сукупність її особистісно-психологічних і ділових якостей та знань, що допомагають успішно реалізовувати власні інноваційні ідеї, передбачувати ризики та нести соціальну відповідальність за процес та результати своєї діяльності».

Проаналізувавши погляди науковців на визначення зазначеного поняття, можемо стверджувати, що *підприємницька компетентність* – це компонент професійної компетентності сучасної особистості, що характеризується ґрунтовними економічними знаннями, високим рівнем розвитку підприємницької свідомості та підприємницького мислення, ініціативністю та підприємливістю, що дозволяють успішно та ефективно вирішувати поставлені завдання діяльності, а також протистояти стрімким соціально-економічним викликам. До ключових ознак підприємницької компетентності особистості належать також креативність, інноваційність, здатність до планування та розумного ризику. Підґрунтя формування підприємницької компетентності становить *економічна (фінансова) грамотність* – знання про фінанси та сферу їх застосування, бюджет і його планування, а також здатність оптимального управління коштами та іншими фінансовими ресурсами. Початок формування фінансової грамотності починається саме у початковій школі та передбачає знайомство із грошима і сферами їх використання, елементарними фінансовими операціями, видами професій та основами підприємництва, базовими поняттями бізнесу. Відтак педагог початкової освіти має володіти високим рівнем фінансової грамотності та підприємницької компетентності, щоб ефективно налаштувати процес реалізації завдань економічної освіти молодших школярів.

Професійна підготовка педагога до формування підприємницької компетентності учнів початкової школи вимагає насамперед чіткого визначення поняття «готовність» та його структурно-компонентної характеристики. У науковому доробку вчених знаходимо таке визначення поняття «*готовність педагога до професійної дальності*»: цілеспрямований прояв особистості, передумову для виконання будь-якої діяльності та її результат; [2] досконале володіння ключовими компетентностями та системні професійні, психолого-педагогічні й методичні знання і вміння взаємодії із учнями з метою розвитку в них зазначених компетентностей; [4] соціально-психологічне утворення, синтез професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, а також відповідних почуттів, мотиваційно-ціннісних якостей особистості, необхідних для здійснення успішної педагогічної діяльності на засадах компетентнісного підходу та особистісно-орієнтованого навчання. [7]

На основі запропонованих тлумачень терміну «готовність педагога до професійної дальності» можемо визначити *готовність сучасного вчителя до формування підприємницької компетентності молодших школярів* як структуровану професійну компоненту особистості сучасного педагога, що характеризується високим рівнем розвитку власних підприємницької компетентності, фінансової грамотності, ініціативності та підприємливості, підприємницької самосвідомості, підприємницького мислення та здатністю генерувати інноваційні підприємницькі ідеї, а також володіє необхідною сукупністю дидактичних знань, умінь та навичок реалізації завдань економічної освіти учнів. Для деталізованої характеристики готовності сучасного вчителя до формування підприємницької компетентності молодших школярів вважаємо за доцільне виокремити та проаналізувати компоненти згаданої готовності.

Під час структурування дефініції готовність сучасного вчителя до формування підприємницької компетентності молодших школярів ми спиралися на дослідження Л. Барни та Х. Похилої, [1] О. Макарук, [7] разом з якими можемо стверджувати про такі компоненти готовності: ціннісно-мотиваційний, змістовий, процесуальний, творчий. (Рис. 1) Усі складники готовності

сучасного педагога розглядаються тільки в цілісній взаємодії, адже вони доповнюють один одного та мають здатність до повноцінного взаєморозвитку. Найбільш важливим, на думку багатьох вчених, є саме процесуальний компонент, адже він безпосередньо пов'язаний із конкретними педагогічними діями та впливами, проте, ми більш схильні наголошувати на рівнозначності усіх складових готовності педагога початкової школи до формування підприємницької компетентності учнів, адже їх нерівнозначність може спричинити наявність прогалин та недоліків готовності вчителя і негативно позначитися на здійсненні професійної діяльності.

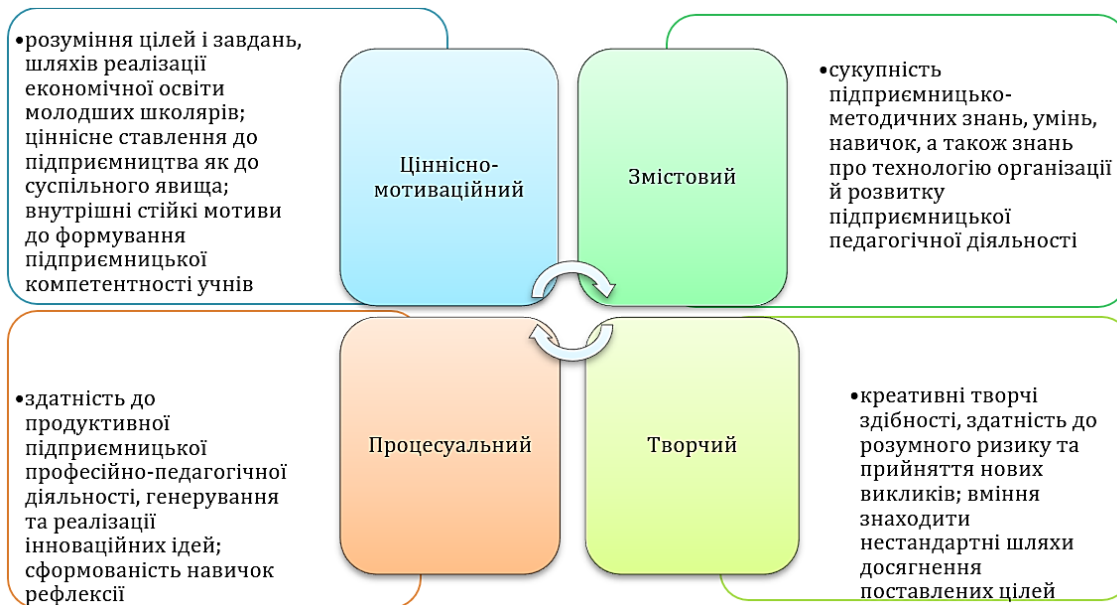

Рис. 1. Компоненти професійної готовності сучасного педагога до формування підприємницької компетентності молодших школярів

Як бачимо, структура готовності сучасного вчителя до формування підприємницької компетентності молодших школярів передбачає сформованість у педагога багатьох компонентів як професійного так і особистісного типу. Варто зауважити, що вчитель, який для дітей молодшого шкільного віку є зразком для наслідування, має досконало володіти всіма компонентами професійної готовності, тому доцільно буде визначити *рівні готовності педагога до формування підприємницької компетентності учнів*. (Рис. 2)

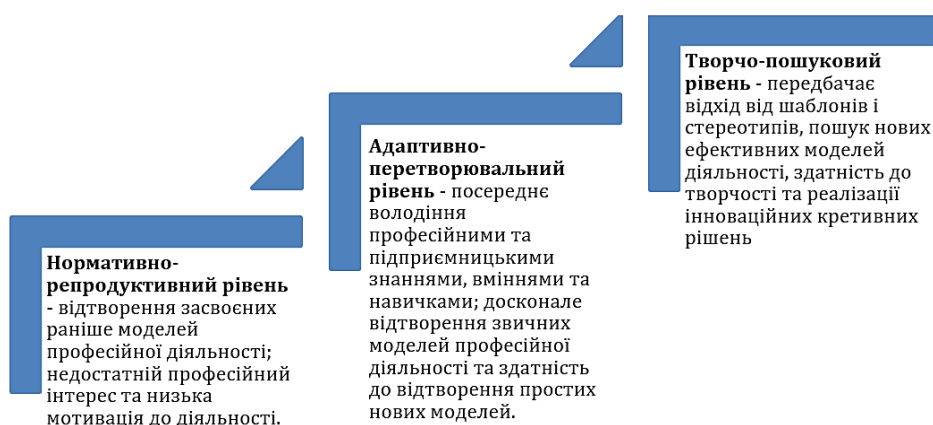

Рис. 2. Рівні готовності вчителя початкової школи до формування підприємницької компетентності учнів

Під час характеристики рівнів готовності вчителя початкової школи до формування підприємницької компетентності учнів ми спиралися на результати досліджень загальної професійної готовності вчителя, здійсненої Н. Бахмат та О. Довгань, [2] на думку яких розвиток щонайменш одного з компонентів готовності вчителя впливає на вдосконалення інших, а недостатня сформованість призводить до того, що конкретна особистісно-значуща якість педагога не зможе досягти необхідного рівня розвитку.

Як бачимо, професійна готовність сучасного вчителя до формування підприємницької компетентності молодших школярів є багатокомпонентним, різнорівневим поняттям та виступає основою ознакою конкурентоспроможності й підприємливості самого педагога. Професійна готовність учителя в зазначеному контексті дослідження ґрунтується на усвідомленій підприємницькій активності, підприємливості та професійній підготовці. Саме тому вважаємо за доцільне підкреслити значну роль професійної підготовки майбутніх учителів до формування підприємливості учнів у закладах вищої освіти, що становить цілісний системний процес розвитку відповідних педагогічних, методичних, підприємницьких умінь, здатності генерувати нові бізнес-ідеї, комунікувати, швидко ухвалювати ефективні альтернативні рішення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив зробити такі висновки:

– підприємницька компетентність є однією із ключових компетентностей сучасної особистості, що дозволяє їй бути всебічно розвинутою, конкурентоздатною, інноваційною, креативною;

– основи підприємницької компетентності починають формуватися у молодшому шкільному віці, тому сучасний педагог має відзначитися високим рівнем професійної готовності до здійснення економічної освіти учнів;

– готовність сучасного вчителя до формування підприємницької компетентності молодших школярів – це особистісне утворення, сукупність професійних та підприємницьких знань, умінь, навичок, мотивації до реалізації завдань економічної освіти, що відзначається наполегливістю, підприємницькою самосвідомістю, ініціативністю, фінансовою грамотністю, підприємницьким мисленням тощо;

– компонентами готовності є ціннісно-мотиваційний, змістовий, процесуальний, творчий;

– готовність педагога до формування підприємницької компетентності учнів початкової школи реалізується на трьох рівнях: нормативно-репродуктивному, адаптивно-перетворювальному, творчо-пошуковому.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці методики визначення критеріїв професійної готовності сучасного вчителя початкової школи до формування підприємницької компетентності учнів в умовах нової української школи.

Список використаних джерел

1. Барна Л. С., Похила Х. М. Підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я до формування підприємницької компетентності учнів. *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2021 р., м. Тернопіль)*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2021. С. 37–40.
2. Бахмат Н. В., Довгань О. С. Готовність майбутніх учителів початкової школи до реалізації професійної діяльності. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. Випуск 29. С. 227–238. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-29-227-238>
3. Бондар В. Поняття «підприємницька компетентність» у науковому дискурсі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 9–10 (123–124). С. 469–476.
4. Бортнюк, Т. Ю. Методологічні підходи до формування підприємницької компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 200. С. 63–66. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-200-63-66>
5. Гончарук, О. В. Специфіка підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування ключових компетентностей молодших школярів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 216. С. 22–26. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-216-22-26>
6. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
7. Макарук О. Л. Структурно-компонентна характеристика готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів. *Психолого-педагогічні науки*. 2022. № 1. С. 97–102.
8. Прищеп С. М. Формування підприємницької компетентності учнів у сучасній школі: зарубіжний досвід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75. Т. 2. С. 75–78. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.14>

References

1. Barna L. S., Pokhyla Kh. M. Preparation of future teachers of biology and the basics of health for the formation of entrepreneurial competence of students. *Training of future teachers of physics, chemistry, biology and natural sciences in the context of the requirements of the New Ukrainian School: materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference (May 20, 2021, Ternopil)*. Ternopil: TNPU named after IN. Hnatyuk 2021. P. 37–40.
2. Bakhmat N. V., Dovhan O. S. Readiness of future primary school teachers to implement professional activities. *Pedagogical education: theory and practice*. 2020. Vol. 29. P. 227–238. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-29-227-238>

3. Bondar V. The concept of «entrepreneurial competence» in scientific discourse. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 2022. no. 9–10 (123–124). P. 469–476.
4. Bortniuk, T. Yu. Methodological approaches to the formation of entrepreneurial competence of the future primary school teacher. *Proceedings. Series: Pedagogical sciences*. 2021. no. 200. P. 63–66. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-200-63-66>
5. Honcharuk, O. V. Honcharuk, O. IN. The specifics of training future primary school teachers for the formation of key competencies of younger schoolchildren. *Proceedings. Series: Pedagogical sciences*. 2024. no. 216. P. 22–26. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-216-22-26>
6. State standard of primary education. Approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 21, 2018. No. 87 (as amended by Resolution No. 688 of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 24, 2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
7. Makaruk O. L. Structural and component characteristics of the future teacher's readiness for the formation of entrepreneurship of younger schoolchildren. *Psychological and pedagogical sciences*. 2022. no. 1. P. 97–102.
8. Pryshchepa S. M. Formation of entrepreneurial competence of students in a modern school: foreign experience. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. 2021. no. 75. Vol. 2. P. 75–78. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.14>.

| Матеріал надійшов до редакції: 27.02.2025 р. | Прийнято до друку: 20.03.2025 р. | Опубліковано: 30.04.2025 р. |

